

JOACHIM BARRANDE A JEHO NÁVŠTĚVA V PŘÍBRAMSKÝCH DOLECH

ALOIS PŘIBYL

Proslulý francouzský geolog a paleontolog Joachim Barrande, který se proslavil především výzkumem českého staršího paleozoika, se narodil dne 11. srpna 1799 ve starobylém městečku Saugues, kraj Haute-Loire ve Francii. Přestože byl znám svým dílem v celém vědeckém světě, zůstal ve svém rodném městě celkem neznámý. Snad toho bylo příčinou, že se narodil jako syn pláteníka. Ačkoliv vystudoval v letech 1819 — 1824 pařížskou polytechniku a stal se stavebním inženýrem, přijal později místo učitele přírodních věd a matematiky, takže byl vlastně vychovatelem vnuka francouzského krále Karla X., Jindřicha hraběte ze Chambordu, královského prince z rodu Bourbonů.

Po opětovném vyhlášení Francouzské republiky uprchl roku 1830 celý královský francouzský dvůr i s Barrandem do exilu; nejprve do Skotska a později (1831) do Čech, kde se usídlil nejprve na buštěhradském zámku a pak na Pražském hradě, který mu byl dočasně Habsburky přidělen k užívání. Tím, že uprchlý претенdent francouzského trůnu se usadil v Praze, bylo později Barrandovi umožněno poznat její blízké okolí, geologické složení vrstev ordoviku, siluru a devonu, na kterých je Praha postavena, a seznámit se s bohatými nálezy zkamenělé zvířeny. Tato zvířena se mu stala šťastným osudem v jeho budoucí vědecké práci. Když se později hrabě Jindřich ze Chambordu, претенdent francouzského trůnu, odstěhoval do Rakouska, zůstal Barrande trvale v Praze, kde bydlel na rozhraní Malé Strany a Smíchova, v nynější Vítězné třídě, na rohu Újezda a Vítězné třídy.¹⁾ Hrabě Chambord jej pověřil správou všech svých statků v tehdejší Rakousko-Uherské monarchii.

Tehdy přijal Barrande pro udržování svého rozsáhlého bytu hospodyní, kterou se stala budoucí matka Jana Nerudy. Zajímavé je zjištění J. Kořenského (2), že mladý Jan Neruda, když napsal svoje básnické prvotiny, požádal Barranda, který již znal česky, aby je přečetl a sdělil mu, co si o nich myslí. Barrande, který tehdy požíval úcty jako významný vědec, je Nerudovi po přečtení

¹⁾ Zde mu byla v květnu 1969 za účasti mnoha českých a zahraničních paleontologů slavnostně odhalena busta.

²⁾ J. Neruda si Barranda opravdu velice vážil. Vyplývá to mimo jiné též z jeho fejetonu z 21. října 1883, kdy po Barrandově smrti napsal: *Kdykoli si myslím muže naprosto opravdového a myslitele velikého, tane mi na mysl tvář Barrandova, tvář nesmrtelná.*

vrátil a řekl mu: *Četl jsem vaše verše, a některé se mi líbily. Ale víte, básně psátí, není nic pro váš národ. Snad vám budou kamarádi připíjeři, vy však, chcete-li svému národu opravdu prospěti, nechte veršů a chopte se přísné vědy.* Takový byl názor vědce Barranda na tehdejší českou poézii.²⁾

Od svého usazení v Praze až do své smrti³⁾ se věnoval Barrande výzkumu zkamenělé zvířeny českého staršího paleozoika a za dobu asi padesáti roků, kterou strávil v Čechách, napsal velké množství spisů tvořících rozsáhlé vědecké dílo. Bylo to především monumentální 22 svazkové dílo „*Système Silurien du Centre de la Bohême*“, které jej proslavilo po celém tehdejších vědeckém světě. Ještě dnes, každý český i zahraniční paleontolog, který se zabývá studiem českých paleozoických zkamenělin, především trilobitů, musí vždy sáhnout po Barrandově díle, které je základem pro studium této vymřelé živočišné skupiny.

Nyní, když jsme si ve stručnosti něco řekli o tomto proslulém vědci, jeho životě a významu pro českou a mezinárodní geologii a paleontologii, vraťme se k přítomnosti Joachima Barranda v příbramských rudních dolech. Roku 1875 byla v dole Vojtěch v Příbrami dosažena hloubka 1000 m; tím se stal tento důl a příbramská rudní oblast velmi známými v celém hornickém světě, neboť to byla největší tehdy dosažená kolmá hloubka nejen v Evropě, ale i na celém světě. A právě tato skutečnost byla příčinou, proč se Barrande rozhodl fárat ve svých osmdesáti letech do této hloubky. Je pravdou, že Barrande již dříve studoval paleozoické vrstvy v širším okolí Příbrami, což zřejmě bylo hlavní příčinou, aby si mohl ověřit jejich složení i v tak velké hloubce pod povrchem. Dokladem toho je přítomnost litinové desky s Barrandovým jménem na 30. patře dolu Vojtěch v Příbrami — Březových Horách, asi 28 — 30 m východně od jámy, na pravé straně důlního překopu spojujícího Důl Vojtěch s jámou Prckop. Na této desce je v dvojjazyčném textu napsáno, že proslulý geolog J. Barrande sfáral v den svých 80. narozenin do hloubky 1000 m, aby vlastnoručně oklepával boky proražených důlních chodeb. Nápis na desce zní:

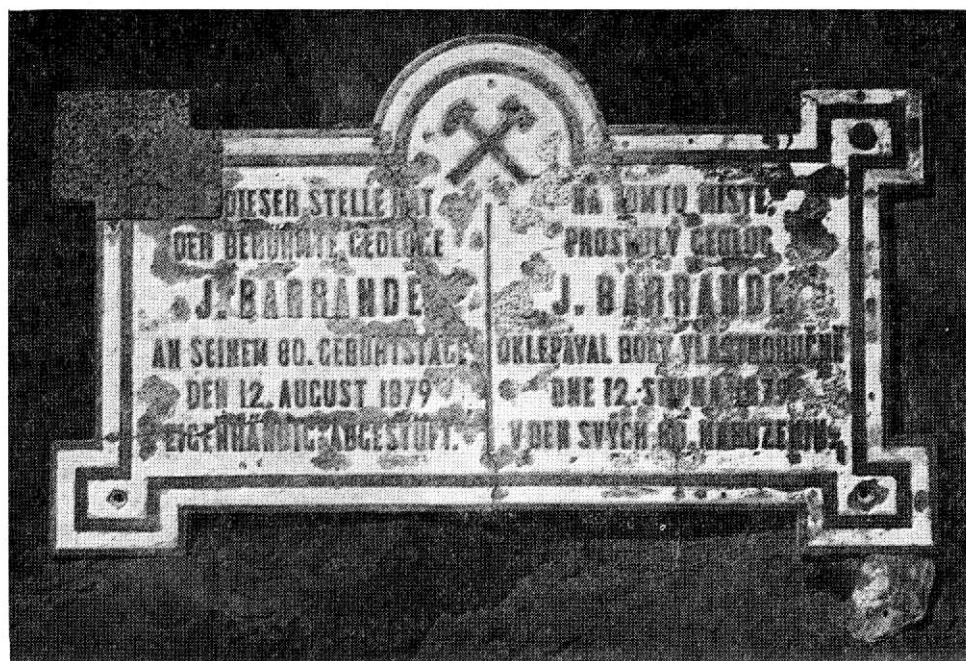
(Am) dieser Stelle hat der berühmte Geologe J. Barrande an seinem 80. Geburtstage den 12. August 1879 eigenhändig abgestuft.

Na tomto místě proslulý geolog J. Barrande oklepával boky vlastnoručně dne 12. srpna 1879 v den svých 80. narozenin.

Text obou nápisů je navzájem oddělen čarou, nad kterou v polokruhovitě vystouplé části desky jsou zkřížená hornická kladiva (srov. připojený obrázek). Přestože na této desce je uvedeno, že Barrande sfáral v den svých 80. narozenin (tj. 12. srpna 1879) do dolu, jedná se o omyl, neboť Barrande se ve skutečnosti narodil již 11. srpna 1799, takže mu tehdy bylo osmdesát roků a jeden den.

Příčinu, proč Barrande sfáral těsně po dnu svých 80. narozenin do tehdejšího nejhlubšího dolu, nelze dnes s jistotou prokázat. Lze se jen domnívat (jak jsem se zmínil již dříve — 1966), že chtěl poznat jaké vrstvy jsou odkryty v této hloubce, seznámit se s jejich složením a popřípadě pokusit se nalézt v nich nějakou faunu. Proto je na desce uvedeno, že vlastnoručně oklepával boky chodeb. Patrně chtěl též dokázat svoji tělesnou zdatnost a duševní svěžest. Musíme totiž obdivovat Barrandovu životní vitalitu a jeho lásku ke geologii a

³⁾ Barrande zemřel na prudký zánět plic dne 5. října 1883 na zámku ve Frohsdorfu v Dolních Rakousích u Vídně. Tehdy zde vyřizoval závěť a pozůstalostní řízení po svém žáku a příznivci hraběti Chambordovi.

Pamětní deska J. Barranda na 30. patře dolu Vojtěch v Příbrami — Březových Horách, umístěná v r. 1879 na překopu spojujícím jámu Prokop s jámou Vojtěch, asi 28—30 m východně od jámy Vojtěch.

Foto: autor

paleontologii, která jej donutila k tomu, aby v pokročilém věku osmdesát let osobně poznal v hloubce odkryté vrstvy kambria v oblasti dnešního Barrandienu, jehož studiu věnoval polovinu svého života.

Tímto zajímavým zjištěním bych chtěl přispět k oslavě památky tohoto významného francouzského vědce 19. století, od jehož narození uplynulo 178 roků, a který proslavil po celém světě klasické vrstvy a zkameněliny českého staršího paleozoika. Svůj vřelý vztah k českému národu a k Čechám, svoji druhé vlasti, vyjádřil ušlechtilým činem, neboť ve své závěti odkázal svoje bohaté sbírky zkamenělin a doklady k uveřejněným pracím, včetně knihovny a 10.000 zlatých, Museu království českého, jako vědeckému představiteli českého národa. Dnes jsou jeho bohaté sbírky a originály zkamenělin uloženy ve sbírkách Národního muzea — Přírodovědeckého muzea v Praze.

Na jeho počest byla již v druhé polovině 19. století (po jeho smrti) zasazena pamětní deska na Barrandovu skálu, známý odkryv zvrásněných vrstev českého devonu, mezi Zlichovem a Malou Chuchlí u Prahy, nazvaná po něm pražská čtvrť Barrandov a ulice v Praze 5 — Smíchově. Čeští geologové po něm pojmenovali klasické geologické území mezi Prahou a Plzní, které kdysi podrobně studoval, jako Barrandien. Rovněž bylo po něm pojmenováno mnoho zkamenělin (*Barrandia*, *Barrandella*, *Barrandeoceras*, *Barrandeograptus*, *Barrandeophyllum* aj.) a nerostů (*barrandit*).

Použitá literatura:

1. P. Bout: *Pomník k uctění památky Joachima Barranda v jeho rodném městečku Saugues (Haute-Loire) ve Francii.* — Časopis Národního muzea, odd. přírodovědecký, r. CXXXVI—1967, č. 4, str. 174—180. Praha 1967.
2. J. Kořenský: *Smíchovsko a Zbraslavsko*, kap. „Popis přírodní“, odst. o Joachimu Barrandovi, str. 31—42. Praha 1899.
3. A. Přebyl: *Joachim Barrande sfáral v den svých osmdesátých narozenin do hloubky 1000 m.* — Čas. Národ. muzea, odd. přírodověd., r. CXXXV—1966, č. 4, str. 190. Praha 1966.
4. B. Tvrzník: *Barrande Joachim* — Naučný geologický slovník, II. díl, str. 661—662. Praha 1961.
5. K. Valta: *Po stopách utrpení a slávy hornictva na Příbramsku.* (2. vyd.), str. 207. Příbram 1936.
6. V. Zázvorka: *Odhalení památníku Joachimu Barrandovi v Saugues.* — Čas. Národ. muzea, odd. přírodověd., r. CXXXVI—1967, č. 1, str. 25—27. Praha 1967.

JOACHIM BARRANDE UND SEINE ANWESENHEIT IN DEN ERZGRUBEN IN PŘÍBRAM

Im Jahre 1875 wurde in der Grube Vojtěch (Adalbert) in Příbram — Březové Hory eine Tiefe von 1000 m erreicht. Dadurch wurde nicht nur diese Grube sondern auch das ganze Erzgebiet von Příbram in der ganzen Bergmannswelt bekannt, denn dies war die damals größte erreichte Tiefe nicht allein in Europa, sondern auf der ganzen Welt. Und eben dieser Umstand war die Ursache, warum sich Barrande entschlossen hat, im Alter von 80 Jahren in die Tiefe einzufahren. Es ist wahr, Barrande hatte bereits früher die paläozoischen Schichten in der breiteren Umgebung Příbrams studiert, was wahrscheinlich den Hauptgrund darstellte, um ihre Zusammensetzung auch in einer solch großen Tiefe untertags überprüfen zu können. Beweis dessen ist die Gußeisenplatte mit Barrandes Namen im 30. Horizont der Grube Vojtěch in Příbram — Březové Hory, etwa 28—30 m östlich vom Schacht, an der rechten Seite des Querschlages, der die Grube Vojtěch mit dem Schacht Prokop verbindet. Auf dieser Platte ist in zweisprachigem Text geschrieben, daß der berühmte Geologe J. Barrande am Tage seines 80. Geburtstages in eine Tiefe von 1000 m eingefahren ist, um eigenhändig die Stöße der vorgetriebenen Grubenstrecken abzuklopfen. Die Aufschrift auf der Platte lautet folgendermaßen: (An) dieser Stelle hat der berühmte Geologe J. Barrande an seinem 80. Geburtstag, den 12. August 1879 eigenhändig abgestuft“ (und dasselbe tschechisch). Der Text der beiden Aufschriften ist durch einen Strich abgeteilt, über dem in dem halbkreisförmig hervortretenden Teil der Platte sich gekreuzte Berghämmer befinden (siehe Abb. der Platte). Der Vermerk auf dieser Platte, daß Barrande am Tage seines 80. Geburtstages (d. h. den 12. August 1879) in die Grube eingefahren ist, beruht auf einem Irrtum, denn Barrande wurde in Wirklichkeit am 11. August 1799 geboren.

Die Ursache, warum Barrande knapp nach seinem 80. Geburtstag in die damals tiefste Grube Europas eingefahren ist, läßt sich heute nicht mehr mit Sicherheit ergründen. Man kann nur annehmen, daß er erkennen wollte, was

für Schichten in dieser Tiefe abgedeckt sind und um ihre petrographische und lithologische Zusammenstzung kennen zu lernen, bzw. zu untersuchen ob in ihnen irgendeine Fauna zu finden ist. Deshalb steht auf der Platte, daß er eigenhändig die Stöße der Strecken abgeklopft hat. Möglicherweise wollte er damit seine körperliche Rüstigkeit und geistige Frische zeigen. Wir müssen wohl Barrandes Lebensvitalität, geistige Frische und seine Liebe zur Geologie und Paläontologie bewundern, die ihn dazu bewogen hat, in seinem so vorgeschrittenen Alter von 80 Jahren persönlich die in der Tiefe abgedeckten Schichten und die Erzlagerstätten (Pb, Zn, Ag) im Gebiet des heutigen Barrandiums beobachten zu können, deren Studium er die Hälfte seines Lebens gewidmet hat.

Mit dieser interessanten Feststellung möchte ich zu Ehren des Andenkens an diesen bedeutenden französischen Wissenschaftler des 19. Jahrhunderts beitragen, von dessen Geburt 178 Jahre verflossen sind, und der die klassischen Schichten und Versteinerungen des böhmischen älteren Paläozoikums in der ganzen Welt berühmt gemacht hat. Seiner engen Beziehung zum tschechischen Volk und zu Böhmen, seiner zweiten Heimat, verlieh er durch eine edle Tat Ausdruck, indem er in seinem Testament seine reichen Sammlungen und die Belegstücke zu den veröffentlichten paläontologischen Arbeiten, einschließlich der Bibliothek und den Betrag von 10.000 Gulden in damaliger Währung dem Museum des Königreiches Böhmen als dem wissenschaftlichen Repräsentanten der tschechischen Nation gewidmet hatte. Heute sind seine reichen Sammlungen und die Originaltypen der Versteinerungen in den Sammlungen des Nationalmuseums in Praha (Prag) hinterlegt.